

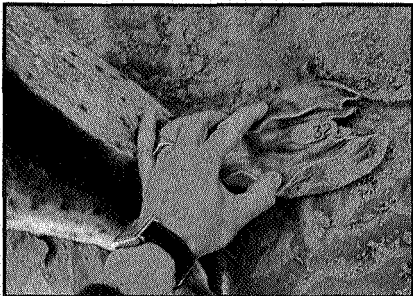
OPVANGCENTRA VOOR ZEEHONDEN

Henk Nijland

Jonge zeehonden zijn in de maanden juli en augustus voor hun voeding volledig afhankelijk van hun moeder, omdat ze als zoogdieren de eerste weken melkvoeding krijgen. Als een jong dan zijn moeder kwijtraakt, zwemt het huilend rond ('huiler'), klampt zich vast aan boeien en tonnen of kruipt het strand op. Vindt het jong zijn moeder niet snel terug, dan is het ten dode opgeschreven. Met huilers wordt hierna bedoeld: jonge zeehonden die binnen zes weken na hun geboorte worden gevonden.

Over het algemeen raken jongen hun moeder kwijt door verstoring (recreatie, visserij, hevi-gestorm). Het is daarom van groot belang dat tijdens de werp- en zoogperiode de zeehonden bij laagwater ongestoord op de zandbanken kunnen rusten.

Gevonden huilers werden in het verleden vaak door partikulieren meegenomen en thuis in een badje of badkuip gestopt, gevoerd met vis of melk en vanwege de grote aandoenlijke ogen vertoeld als een baby. Alhoewel men dacht hiermee goed te doen, waren de huisvesting en voeding over het algemeen zo gebrekkig dat de diertjes reeds na enkele dagen of weken stierven. Van revalidatie en opnieuw uitzetten kwam zodoende niet veel. Met de komst van de zeehondenopvangcentra bij de familie De Haan van het 'Texels Museum' en de familie Wentzel in Uithuizen werd de situatie voor de huilers beter. Nadat de familie Wentzel in 1971 genoodzaakt was met dit werk te stoppen, nam Lenie 't Hart in Pieterburen, waar toen de zeehonden-crèche Pieterburen in het leven werd geroepen, de opvang over. In de beginjaren van de opvangcentra betrof het voornamelijk de opvang van huilers. Later, toen men meer ervaring had opgedaan, werden ook oudere

Het plastic merkje in het zwemvlies

zeehonden met succes gerevalideerd. De laatste jaren komen hierbij ook nog soorten die hier gewoonlijk niet leven maar als dwaalgast aan onze kusten aanspoelen. De grijze zeehond is hiervan het talrijkst, de ringelrob, de walrus en de klampmuts zijn uitzonderingen. Nadat de zeehonden volledig zijn gerevalideerd, worden ze door het Rijks-instituut voor Natuurbeheer met een plastic merk met nummer en adres in het zwemvlies van de achtervinpoot gemerkt en in de Waddenzee teruggezet. Gemarkte zeehonden worden teruggemeld aan het RIN. De gegevens tot augustus 1981 zijn merendeels afkomstig van teruggezette zeehonden, aangevuld met terugmeldingen van in het wild gevangen en daarna gemerkte jonge zeehonden.

Gewone zeehonden

In de Waddenzee valt de geboortepiek in de eerste helft van juli. In de eerste week van juli komen de eerste meldingen van huilers bij de opvangcentra, maar hier valt de piek in de tweede helft van juli. Sinds 1971 zijn in de zeehonden-crèche Pieterburen 124 gewone zeehonden gerevalideerd, gemerkt en teruggezet. Hiervan waren 75

stuks als huiler binnengekomen en 49 stuks op een leeftijd, ouder dan zes weken. De geslachtsverhouding van de teruggezette dieren was bijna 1 : 1 (huilers 40 mannetjes - 35 vrouwtjes, jong volwassenen en volwassenen 24 mannetjes - 25 vrouwtjes) (tabel 1). In dat verband kunnen we ook de revalidatietijd (tijd tussen binnenkomst en terugzetten) bekijken. Huilers verblijven gem. 78 dagen in de crèche. Jong volwassenen en volwassen dieren 126 dagen. Dit opmerkelijke verschil valt te verklaren uit het feit dat huilers bij aankomst meestal slechts uitgeput zijn en geen ziekten hebben. De revalidatietijd wordt gebruikt om de konditie op peil te brengen en het dier te leren eten. Oudere zeehonden kan men meestal pas bemachtigen als ze op het punt staan te sterven en vaak parasitaire infectie, longontsteking, huidwonden etc. hebben waarvoor ze eerst moeten worden behandeld voordat deze zeehonden weer in een betere konditie kunnen komen. Verder zien we in tabel 1 dat het aantal oudere dieren dat is behandeld, sinds 1975 toeneemt. De behandelingsperiode per geslacht (tabel 1) laat voor huilers geen verschil zien. Bij oudere dieren vragen de vrouwtjes gemiddeld een maand langer verzorging. Dit is echter geen significant verschil. De langste periode dat een zeehond voor revalidatie in de zeehonden-crèche Pieterburen verbleef, was 276 dagen; dit betrof een zeehond met een grote buikwond die maar langzaam heelde.

Van de in totaal 124 teruggezette gewone zeehonden zijn er 14 teruggemeld (tabel 2) wat neerkomt op 11%; hiervan is bijna de helft verdronken in een visnet of fuik. Deze doodsoorzaak komt ook bij op het wad opgegroeide jongen herhaaldelijk voor en is vermoedelijk te wijten aan een gebrek aan ervaring want bij dieren ouder dan 1 jaar wordt deze doodsoorzaak bijna niet gevonden.

Tabel 1: Aantal zeehonden per soort en het gemiddelde aantal opvangdagen per dier, per jaar, in de zeehondenrèche Pieterburen.

jaar	huilers				gewone zeehonden vanaf zes weken				grijze zeehonden			
	man	dagen	vrouw	dagen	man	dagen	vrouw	dagen	man	dagen	vrouw	dagen
1971	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—
1972	3	56	1	66	—	—	—	—	—	—	—	—
1973	5	53	3	83	1	13	—	—	—	—	—	—
1974	5	89	3	73	—	—	—	—	—	—	—	—
1975	7	75	2	78	2	60	—	—	—	1	1	81
1976	5	83	4	81	5	188	3	125	1	107	1	98
1977	1	109	3	75	1	101	—	—	—	—	3	116
1978	6	84	7	73	3	150	5	99	1	7	7	113
1979	3	86	7	80	7	139	9	70	4	133	—	—
1980	5	92	5	94	3	162	4	152	8	113	3	113
1981	—	—	—	—	1	139	4	118	6	82	4	96
totaal gem. aantal dagen	40	78,9	35	79,5	24	113,2	25	138,9	20	102,1	19	107,6

Tabel 2: Meldingen van teruggezette gewone zeehonden (zeehondenrèche Pieterburen)

nummer	geslacht	terugzetplaats	revalidatietijd in dagen	dagen tussen uitzetten en terugmelden	plaats van terugmelden
42	m	Ra	50	182	Noordzee
44	m	Meeuwenstaart	80	91	Den Oever
70	v	Ra	69	180	Terschelling
88	v	Schild	72	12	Emden (D)
92	m	Schild	73	365	Rottumeroog
164	m	Ra	58	215	Ameland
230	v	Ra	78	191	Spijk
231	v	Ra	107	226	Terschelling
28	m	Ra	89	1606	Spiekeroog (D)
64	m	Ra	118	122	Mand (DK)
83	m	Ra	44	621	Terschelling
237	v	Sparregat	164	365	Terschelling
270	m	Ra	65	1316	Borkum (D)
1531	m	Ra	139	14	Texel

Een ander punt waaruit de aanpassing van de teruggezette dieren zou kunnen blijken, is het aantal dagen tussen datum van terugzetten en terugmelden. De snelste terugmelding kwam na 12 dagen en het maximum aantal dagen

was 1606 (ca 4 jaar en 5 maanden). Alle dieren werden juist voordat het water weer opkomt, in de omgeving van Rottumeroog teruggezet, in de direkte nabijheid van een zeehondenrustplaats. Het voordeel hiervan is dat

de dieren met het binnenstromende vloedwater op het wad blijven en zo nog enkele uren tijd hebben om bij rustende, wilde zeehonden te gaan liggen voordat de banken weer onder water verdwijnen. Vaak hebben we kunnen waarnemen dat teruggezette zeehonden bij een groep die op de zandbank rustte ging liggen. Agressief gedrag tov. de nieuwkomers werd niet gekonstateerd. Dat sommige zeehonden soms lange tijd op de terugzetplaats blijven, bleek uit een waarneming na de winter. Een jonge zeehond met een door ons in de nek aangebracht verfmerk zagen we zes maanden later op dezelfde 'merk'plaats terug. Terugmeldingen van huilers komen over het algemeen van het Nederlandse deel van het wad en het aangrenzende Duitse wad. Van de oudere teruggezette dieren bedraagt het terugmeldingspercentage 12 maar hiervan hebben we ook twee terugmeldingen uit Denemarken.

Waar wel enig verschil in is te constateren, is het terugmeldingspercentage in samenhang met de terugzetplaats (tabel 2). Van dieren teruggezet in het Ra komen meer terugmeldingen dan uit 't Schild en het Sparregat (resp. 26, 5 en 5%). Mogelijk valt dit te verklaren uit het feit dat in het Ra maar weinig zeehonden een vaste ligplaats hebben en deze geul tevens drukker wordt bevaren, waardoor nieuwkomers eerder gaan zwerven. Vanuit het Natuur- en Recreatiecentrum (NRC) op Texel zijn met uitzondering van één vrouwelijke zeehond in 1962 de overigen na 1974 gemerkt en teruggezet (totaal 24 mannetjes en 4 vrouwtjes). De scheve geslachtsverhouding is vooral ontstaan door de opzet van het NRC, waar tbv. het museum altijd een aantal dieren in gevangenschap wordt gehouden. Bij overbevolking worden eerst de mannelijke dieren uitgezet. Daardoor oa. hebben de zeehonden uit het NRC vijf

maanden tot drie jaar in gevangenschap doorgebracht. Van de 28 teruggezette gewone zeehonden werden er 8 stuks (29%) dood teruggemeld (tabel 3). De eerste terugmelding kwam uit Bovallstrand in Zweden maar ook de andere terugmeldingen zijn verhoudingsgewijs op grote afstand van de terugzetplaats. Het hoge terugmeldings-percentage kan een gevolg zijn van de plaats van terugzetten. In het westelijk deel van de Waddenzee komen nog maar weinig zeehonden voor, waardoor de kans op aansluiting bij een groep kleiner is, zoals ook in het Ra al gezien is.

De tijd tussen terugzetten en terugmelden (gem. 414 dagen) is echter ongeveer evenlang als bij Pieterburen (gem. 393 dagen). Voor het zeehondenonderzoek van Van Haaften van 1959 tot 1975 zijn 141 jonge zeehonden op het wad gevangen en gemerkt. Van deze dieren werden er in de loop der jaren 24 stuks teruggemeld wat neerkomt op 17%. Alhoewel de methode iets anders was en de cijfers niet helemaal vergelijkbaar zijn, valt dit hogere percentage mogelijk te verklaren uit het feit dat deze cijfers ook nog betrekking hebben op de periode dat er werd gejaagd en de jongen in de eerste twee levensweken werden gevangen zodat ze nog een moeilijke periode voor de boeg hadden. Van de teruggemelde dieren werden vijf stuks geschoten. De gemiddelde tijd tussen vangen, merken en terugmelden bedroeg precies drie maanden, de kortste tijd was zes dagen en het langste drie jaar. De terugmeldingen kwamen merendeels van het Nederlandse wad, vier stuks uit Duitsland, twee uit Denemarken en een terugmelding van een levende zeehond uit Engeland.

Grijze zeehonden

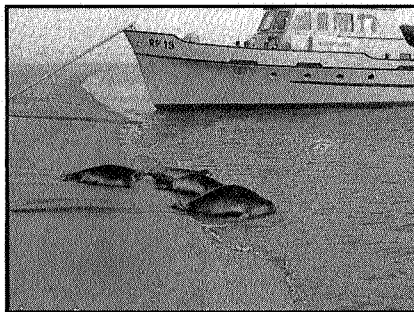
De grijze zeehond komt uitsluitend voor in het Noordatlantische gebied: langs Groen-

Tabel 3: Meldingen van teruggezette gewone zeehonden (Natuur- en Rekreatiecentrum, Texel)

nummer	geslacht	terugzetplaats	revalidatietijd in dagen	dagen tussen terugzetten en terugmelden	plaats van terugmelden
261	v	Cocksdoorp	93	44	Hondsbosse Zeewering
76	v	Engelsvaarwater	461	1463	Borssele
81	v	Engelsvaarwater	96	664	Eyerlandsegat
117	m	Engelsvaarwater	1064	167	Negenboerenpolder Groningen
119	m	Engelsvaarwater	1064	345	Helgoland
121	m	Engelsvaarwater	700	178	Ameland
148	m	Kleine Siege	335	250	Juist (D)
154	m	Kleine Siege	335	198	Bovall (S)

land, bij IJsland, de Faroëreilanden, zelden bij Spitsbergen, langs alle Scandinavische kusten, in de Oostzee en rondom Engeland en Schotland. In Groot-Brittannië worden de jongen begin november op de rotsige kusten en eilandjes geboren met een lange witharige vacht. Na ongeveer vier tot zes weken hebben ze hun witte haren verloren en gaan dan pas in zee. Vanaf half december komen de eerste verdwaalde jongen aan onze kust en sommigen aansluitend in een opvangcentrum.

De grijze zeehond die voorheen door overbejaging werd bedreigd, neemt sinds 1975 weer in aantal toe; ook het aantal exemplaren in de opvangcentra is toegenomen. In Engeland

De gezonde zeehonden krijgen hun vrijheid

en Schotland gaan stemmen op om de soort weer te bejaren omdat bij de huidige populatieomvang de visserij schade zou lijden.

Sinds 1975 zijn in de zeehondencreche Pieterburen 39 grijze zeehonden gerevalideerd (20 mannetjes en 19 vrouwtjes). Omdat de dieren bij aankomst doorgaans alleen uitgeput en niet ziek zijn, verloopt de revalidatie betrekkelijk snel en gemiddeld na 104,7 dagen kunnen ze in het voorjaar weer worden teruggezet.

Van 1975 t/m 1978 werden de grijze zeehonden uit Pieterburen en Texel uitgezet bij het Noordduitse eiland Amrum omdat daar voor de kust een kleine populatie grijze zeehonden leeft. In totaal zijn in deze periode 13 grijze zeehonden teruggezet, waarvan drie dieren werden teruggemeld. Een mannetje werd op 14 april 1976 teruggezet en op 10 juni 1976 weer gevangen in de Schelde bij Antwerpen. Na een behandeling tegen longontsteking werd de zeehond op 13 juni weer teruggezet in de Westerschelde. Zes dagen later, op 19 juli 1976, werd de zeehond 80 zeemijlen west-zuid-west van Thorsminde, Denemarken, in een visnet gevangen. In enkele weken heeft deze zeehond meer dan 1000 km gezwommen! De tweede terugmelding betrof een mannetje dat een jaar later bij Hypolitushoef

dood gevonden werd. Bij de sectie bleek dat deze zeehond was gestikt in een polsdikke paling. Dit dier en ook de derde teruggemelde zeehond, die bij Amrum werd geschoten omdat hij werd aangezien voor een zieke gewone zeehond, waren in een prima konditie. Wegens de bezwaren van de lange reis naar Amrum en omdat grijze zeehonden over grote afstanden trekken, werd besloten vanaf 1979 alle grijze zeehonden in het Nederlandse wadengebied terug te zetten. Dat is toen met 29 grijze zeehonden gebeurd waarvan we drie terugmeldingen uit de directe omgeving hebben. Het terugmeldingspercentage van grijze zeehonden bedraagt 12 en is dus even hoog als voor gewone zeehonden.

Vanuit het NRC zijn sinds 1979 nog 9 grijze zeehonden (7 mannetjes - 2 vrouwtjes) bij Texel uitgezet en tot op heden hebben we van deze dieren geen terugmeldingen. Omdat regelmatig grijze zeehonden tussen de gewone zeehonden worden waargenomen, nemen we aan dat de teruggezette dieren zich goed aanpassen.

Konklusie

In de jaren vijftig werd de zeehondenpopulatie in het Nederlandse Wadden- en Delta-gebied bedreigd door overbejaging. Na het sluiten van de jacht in 1962 nam het aantal zeehonden maar gering toe omdat tgv. watervervuiling met oa. PCB's het aantal geboorten afnam. Reijnders telde eind juli het aantal jongen en kwam in de jaren 1974-1978 op resp. 60, 82, 72, 55 en 77 stuks. In de zeehonden crèche Pieterburen werden in die jaren resp. 8, 9, 9, 4 en 13 stuks (tabel 1) gerevalideerd en teruggezet, wat gemiddeld per jaar 12,4% van het dan aanwezige aantal jongen bedraagt. Daarbij komen dan nog de oudere dieren die na een ziekte zijn gerevalideerd en in het wild zeker waren

Zeehonden rusten op een bank voor een waddeneiland

doodgegaan.

Aangezien het terugmeldingspercentage van teruggezette gewone zeehonden gemiddeld niet hoger ligt dan bij op het wad gemerkte zeehonden en ze tevens geen extra zwerfgedrag vertonen, leveren de zeehondenopvangcentra met hun werk een belangrijke bijdrage aan de instandhouding van de zeehondenpopulatie in het Nederlandse wadengebied.

Literatuur

Haaften, J.L. van, 1974. Zeehonden langs de Nederlandse kust, Wetenschappelijke mededeling KNNV 101.

Reijnders, P.J.H., 1980. On the causes of the decrease in the harbour seal (*Phoca vitulina*) population in the Dutch Wadden Sea. Proefschrift LH, Wageningen.

De heer H. Nijland is werkzaam op het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Arnhem.